

سومری‌های باستان چه کسانی بودند؟

نوشته: اریک بتز

ترجمه: عزیزرحمان هروی

ویراستار: بهنوش عافیت طلب

نوشته‌ی اریک بتز

مترجم: عزیز رحمان هروی

ویراستار: بهنوش عافیت‌طلب

صفحه‌آرایی: عزیز رحمان هروی

«کاری از گروه ترجمه‌ی خورشید»

موسسه فرهنگی-هنری خورشید راگا

«انتشارات داخلی خورشید»

۲۳ دی ۱۳۹۹

<https://www.discovermagazine.com/planet-earth/who-were-the-ancient-sumerians-and-what-are-they-known-for>

سومری‌های باستان چه کسانی بودند؟

نوشته‌ی اریک بتز^۱

^۱ Eric Betz

سومری‌های باستان چه کسانی بودند؟

سومر نام اولین تمدن بزرگ بشریت است. حتی در جامعه‌ی امروز هم هنوز می‌توان رگه‌هایی از اختراعات مردمش را در کشاورزی، زبان، ریاضیات، دین و نجوم پیدا کرد.

تصویر: پادشاه سومری شهر اور ، ثبت شده در حدود ۲۶۰۰ پ.م. (برگرفته: ویکی‌مدیا کامنز)

سومریان باستان یکی از اولین تمدن‌های بزرگ بشریت را ساختند. سرزمینشان که سومر نام داشت، حدود ۶۰۰۰ سال

پیش در میان رودان، در امتداد دشت سیلابی بین دو رود دجله و فرات در عراق و سوریه امروزی، شکل گرفت.

سومری‌ها کشاورزی در مقیاس گسترده را در منطقه‌ی هلال بارور، که در واقع باریکه‌ای هلالی‌شکل در ناحیه‌ی میان‌رودان است، آموختند که آن را اغلب سپیده‌دم کشاورزی، نویسای، ریاضیات و نجوم می‌خوانند.

اگرچه چهره‌ی خشک و قدیمی خاورمیانه محتمل‌ترین مکان برای برداشتن نخستین گام‌ها در امر کشاورزی به نظر نمی‌رسد، اما در حقیقت سومر از امتیاز کلانی برخوردار بود. با قرار گرفتن در میان دو رود بزرگ، سومریان از مزیت خاک غنی سیلاب‌آورده و آب فراوان جهت آبیاری محصولات بهره‌مند شدند. موفقیت سومری‌ها با نوآوری‌های فناورانه‌شان مانند ساخت کانال‌ها و گاوآهن شتاب گرفت. با گذشت چندی سومریان چنان مهارت خوبی برای کاشت مواد خوراکی کسب کردند و منابعشان کم‌کم آن‌قدر زیاد شد که توانستند تمرکزشان را بر روی ساخت شهرها و معابد بگذارند.

تصویر: باستان‌شناسان در جریان کاوش‌های سال ۱۹۳۲ در شهر کیش در سومر.
(برگرفته از مجموعه‌ی ماتسون-کاتالوگ کتابخانه‌ی کنگره/ویکی مدیا کامنز)

ظهور شهرهای سومری

تقریباً ۱۰،۰۰۰ سال پیش، دهکده‌ها در سراسر حوزه‌ی میان‌رودان یکی یکی پدیدار شدند. مردمانی که در این منطقه زندگی می‌کردند، در کنار گردآوری و شکار، به پرورش حیوانات و کاشت غلات نیز می‌پرداختند. با گذر زمان، آن روستاها

گسترش یافتند و مردمشان روز به روز بیشتر به کشاورزی وابسته شدند.

باستان‌شناسان هنوز دقیقاً مطمئن نیستند زندگی برای مردم این فرهنگ‌های نخستین چگونه بوده است. اما شباهت‌های موجود در سبک‌های سفالگری و مهر و موم‌های حک‌شده بر روی انواع ظروف تولیدشده از ظهور برخی امور نظارتی اداری بین ۶۰۰۰ تا ۷۰۰۰ سال پیش حکایت می‌کند.

در همین زمان بود که مردم سومر با استفاده از آجرهای گلی شروع به ساخت مجموعه‌ای از معابد در محلی به نام اَریدو کردند. به نظر می‌رسد این شهر در حدود ۵۴۰۰ پ.م. تأسیس شده و هزاران سال زندگی در آن جریان داشته تا سرانجام حدود سال ۶۰۰ پ.م. برای همیشه متروک شده است.

وضعیت اَریدو حتی در دوران باستان نیز افسانه‌ای بود. در حقیقت بابلی‌ها معتقد بودند که اَریدو قدیمی‌ترین شهر روی زمین است که خدایان به دست خود آن را خلق کرده‌اند. این احساسِ تکریم و احترام نظر پژوهشگران دوران مدرن را نیز به خود جلب کرد. باستان‌شناسان حتی پیش از این که شهر اَریدو را کشف کنند، در مورد وجود آن در متون باستان مطالبی خوانده بودند.

در یکی از لوح‌های سومری چنین آمده است: «پس از نزول پادشاهی از بهشت، اَریدو (مقر) پادشاهی شد.»

در بازه‌ی زمانی نیمه‌ی سده‌ی نوزدهم تا نیمه‌ی سده‌ی بیستم، نواحی اطراف شهر اَریدو بارها حفاری شد و آثار کلان‌شهری از دلش بیرون آمد که زمانی بسیار درندشت بود و ساختمان‌هایی بر خود دیده بود که یکی پس از دیگری بر روی بقایای معابد و دیگر سازه‌هایش ساخته شده بود.

آن حفاری‌ها شهر اَریدو را به عنوان یک کلان‌شهر باستانی واقعی تأیید کرد. اَریدو با حدود ۷۴۰۰ سال پیشینه یکی از قدیمی‌ترین شهرهای بشریت است، هرچند به پای قدیمی‌ترین آن‌ها نمی‌رسد. در حال حاضر مدعی مطلوبِ اولین شهر بر روی کره‌ی زمین چاتال‌هویوک است که درست بالای مرزی قرار دارد که به عنوان لبه‌ی هلال بارور در ترکیه‌ی امروزی پذیرفته شده است. چاتال‌هویوک ۹۶۰۰ سال پیش تأسیس شد و هزاران سال باقی ماند و فقط چند قرن پیش از تأسیس شهر اَریدو از میان رفت.

اما اَریدو تازه آغاز کار سومر بود. این تمدن به سرعت گسترش یافت و ده‌ها شهر دیگر مانند اور، کیش و اوروک را در خود جای داد. با پیدایش ناگهانی این شهرها، سومر به عنوان یکی از نخستین جوامع بزرگ کشاورزی در جهان قد برافراشت. با گذشت زمان، شهر اَریدو نفوذش کمتر شد و شهر اوروک نقش برجسته‌ای به عهده گرفت. اوروک در حدود ۴۸۰۰ سال پیش، در زمان اوج خود، بزرگ‌ترین شهر جهان بود. برخی تخمین‌ها نشان می‌دهد که این شهر حدود ۸۰،۰۰۰ نفر را در خود جای

داده بود، این در حالی است که جمعیت کل انسان‌ها در این دوره به چیزی حدود ۱۵ میلیون نفر می‌رسید.

تصویر: نقشه‌ای از شهرهای سومر باستان، که قسمت اعظم عراق امروزی را پوشش می‌داد. (گرفته شده از: ویکی‌مدیا کامنز)

نوآوری‌های فناورانه سومری‌ها

نوآوری یکی از عوامل اصلی در تلاش سومریان برای تبدیل صحرا به آبادی بود و یکی از مفیدترین نوآوری‌هایشان که در عین حال جزو ساده‌ترین‌هایشان بود چیزی نبود جز گاواهن.

سومریان اولین گاوآهن را در حدود ۳۵۰۰ پ.م. ساختند و در ۱۵۰۰ پ.م. گاوآهن بذرافشان را اختراع کردند که به کشاورزان این امکان را می‌داد تا برای شخم زدن و کاشت به صورت هم‌زمان از چهارپایان بارکش استفاده کنند. این ابزار حتی دفترچه راهنما هم داشتند، و به لطف وجود «تقویم نجومی کشاورزان سومری» کشاورزان یاد می‌گرفتند که چگونه با شخم زدن و آبیاری می‌توانند حجم محصولات زراعی‌شان را افزایش دهند.

تمام این قابلیت‌ها به رشد جمعیتی که رو به افزایش داشت و نیز رشد نظام فرمانروایی و دین کمک می‌کرد. با رشد شهرها تلاش در امر نویسایی، ریاضیات و دین نیز افزایش می‌یافت. در حدود ۵۰۰۰ سال پیش، سومری‌ها خط میخی را، که یکی از ابتدایی‌ترین اشکال نوشتن است، ابداع کردند. نوشته‌های سومری بر روی گل و سنگ تجارت و انتقال غلات و سایر کالاها و نیز تاریخ سومر را ثبت کرده و حتی شامل دستور عمل‌های آشپزی و هرزه‌نگاری نیز بوده است. هزاران لوح سومری در موزه‌های سراسر جهان در انتظار ترجمه شدن هستند. سومریان، به‌علاوه، مجموعه‌ی دیگری از نوآوری‌های به‌ظاهر مدرن مانند ارابه‌های چرخ‌دار و ساعت ۶۰ دقیقه‌ای را اختراع و استفاده کردند و حتی احتمالاً اولین اثر مکتوب ادبیات، یعنی حماسه‌ی گیلگمش، را نوشتند.

تصویر: این لوح‌های خط میخی پیشینی در شهر اوروک در سومر کشف شد.
(برگرفته از: ویکی CDLI)

بر سطح یک لوح سفالی کشف‌شده در شهر اِریدو و چند لوح دیگر که از سایر مناطق سومر یافت شده است، داستانی از طوفانی نقل شده که بازتاب‌دهنده‌ی قصه‌ای است که در کتاب عهد عتیق آمده است. مورخان کتاب مقدس، آن را داستان

«پیدایش اِریدو» می‌نامند. طبق این الواح، خدایان بودند که اولین بار به بشر گفتند در شهرهای سومر زندگی کند. اما سرانجام، خدایان تصمیم گرفتند نسل بشر را با سیلابی طغیانگر نیست و نابود کنند. بر اساس این افسانه، خدایی خاص به نام «انکی»، «زیوسودرا» پادشاهی سومری را برانگیخت که برای نجات قوم خود قایقی بسازد.

این ایده که داستان سیل از سومری‌ها وام‌گیری شده است، به دلایل دیگری نیز منطقی می‌نماید. سومر در دوران مدرن، از باستان‌شناسان گرفته تا نظریه‌پردازان توطئه‌ی بیگانگان باستانی، همه و همه را مجذوب خود کرده است. اما شیفتگی به سومر در تاریخ بشریت به زمان‌های بسیار دورتر برمی‌گردد. امپراتوری‌های بابل و آشور، که با کمرنگ شدن سومر برخاسته و به کنترل مناطقی از خاورمیانه دست یافتند، تا هزاران سال بعد به استفاده از زبان سومری در آیین و مناسک مذهبی خود ادامه دادند. در کاوش‌های انجام‌شده از خانه‌های بابلی، لوح‌هایی به زبان سومری مربوط به دورانی کشف شد که در آن مدت‌ها بود از زوال تمدن سومری می‌گذشت.

به نظر می‌رسد بابلی‌ها، که اولین نقشه‌ی ستارگان را ایجاد کردند، برخی از دانش خود را در مورد نجوم از سومری‌ها به ارث برده بودند. مردم بابل دارای دو مجموعه صورت فلکی بودند: یکی برای ردیابی تاریخ‌های کاشت و برداشت و دیگری برای شناسایی خدایان. مجموعه‌ی دوم امروزه به لطف یونانی‌ها به ما

منتقل شده و پایه‌های ۱۲ صورت فلکی گردآسمان [منطقه البروج] را تشکیل می‌دهد و به نظر می‌آید نام ستاره‌هایی که از آن‌ها استفاده شده مربوط به قوم سومری باشد و این حاکی از آن است که دانش این تمدن باستانی بسیار پیچیده‌تر از شناخت زمینی بود که در زیر پای خود داشتند.

بنابراین، درست است سومری‌ها هزاران سال پیش ناپدید شده‌اند، اما نفوذ و تمهیدات آن‌ها تا به حال ادامه یافته و جنبه‌هایی از جامعه‌ی مدرن را شکل می‌دهد که امروز همه‌ی ما آن را مسلم می‌پنداریم.